

אהל דברים הקשים לשכחה ציון קנה

ו. אכילת זיתים

א. זיתים חיים וכבושים

שאלה: האם יש להימנע מלאכול זיתים.

תשובה: האוכל זיתים גורם לשכחת הלימוד^א. בין אם אוכלם חיים, או שהם כבושים במים. ולענין זיתים הכבושים בחומץ או במלח, נחלקו הפוסקים אם משכחים את הלימוד, עיין בהערה^א.

עוד כתבו כמה פוסקים, שאם אוכל זיתים ומטבלם בשמן זית, יועיל לו שלא ישכח תלמודו^ב. וכן עמא דבר.

ציון המצינות

החיים (סימן קנז ס"ק כז) כתב, דגם לדברי המור וקציעה היינו דוקא אם כבושין במלח או בחומץ ותבלין, אבל אותם הזיתים השורים אותם במים לבד בלי מלח להסיר מרירותם ונשארים כמו שהם חיים, הרי אלו משכחים.

וראה במאירי (הוריות שם) שכתב שגם זיתים מלוחים קשים לשכחה.

^א(ב) שם בגמ' אמרו עוד: חמשה דברים משכחים את הלימוד, ואחד מהם הוא הרגיל בזיתים. חמשה דברים משיבים את הלימוד ואחד מהם הרגיל בשמן זית.

וכתב המהרש"א (הוריות שם) דיש לתת טעם דבכל שבעת המינים דחשיב בתורה חשיב הפירות עצמן, דכתיב חטה ושעורה גפן וכו', חוץ מזית דנקט היוצא ממנו דכתיב זית שמן, משום דהזית גופא אין בו שבח ארץ ישראל, ואדרבא הוא משכח

וכן כתב בשו"ת דברי חיים (יו"ד ח"ב סימן ס): גם מה ששאל אודות מאכל שאכל ממנו עכבר, הנה לפי פשטות הסוגיא נראה דכל המאכל מביא לידי שכחה.

^א(ג) בגמ' (הוריות יג): אמרו: חמשה דברים משכחים את הלימוד, ואחד מהם הוא הרגיל בזיתים.

^א(ד) כן כתב היעב"ץ במור וקציעה (סימן ק"ע) שלא נאמרו דברי הגמרא שהזית משכח, אלא בשאכלן לחין חיין וקובע סעודתו עליהן, מה שאין כן באלו הכבושין שאין אוכלין אותן אלא לקינוח. עיי"ש שהוכיח כן מדברי הגמ' ביבמות.

ופשטות דברי היעב"ץ הם שכל הזיתים הכבושים אינם קשים לשכחה. וכן ביאר דבריו בעל שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' צ"ו אות ה). אמנם בכף

קנו אהל פרק יג • שו"ת ציון

כמו כן, מי שיודע לכוון הכוונות הראויות באכילת הזיתים, אינו משכח תלמודו.^[פ]

ב. אכילתם דרך עראי

שאלה: האם נאמר דין זה גם כשאוכל באקראי.

תשובה: לא נאמר שמשכח תלמודו רק במי שרגיל לאכול זיתים, ולכל הפחות שתי פעמים זה אחר זה, אבל לא באכילה דרך עראי.^[פ]

ציון המצינות

ובעל שבט הלוי (קובץ מבית לוי בענייני יו"ד עמ' צ"ו אות ה) הביא שכן נהג מוריני הגה"צ רבי שמעון מזליכוב זצ"ל הי"ד (מנהל רוחני דישיבת יח"ל בפולין) שהיה מטבולם בשמן זית. וכן הוא לשונו (קובץ שערי הוראה ח"ד עמ' יז) ראיתי לרבנותי שהיו טובלים בשמן, וכן אני נוהג בלי נדר. וכן פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל בספר הליכות שלמה (תפילה פ"ב הערה 103).

אמנם הגרי"י פישר זצ"ל בספרו הליכות אבן ישראל (עמ' ת) פקפק בזה, כי השמן שבימינו עובר תהליך זיכור, ואולי שמן כזה אינו מסוגל לזכור.

ובאמת ישנם הנוהגים להימנע מלאכול זיתים גם כשמטובלים בשמן.

א"ג) כתב המהרי"ל (בלקוטים) וזה לשונו: ועצה כללית הנגלה לכל נשמע מלשון הברייתא פשוט, בשאר הד' דברים כתבו לשון האוכל השותה, האוכל ממה שאכל עכבר, האוכל לב בהמה, ובזיתים לא כתבו האוכל זיתים, אלא כתבו 'הרגיל בזיתים' 'הרגיל בשמן זית', משמע שכח

תלמודו, אכן שמן היוצא ממנו משיב הלימוד, והוא שבחו של ארץ ישראל.

ומה שנוהגים העולם לאכול זיתים אם מטבלים אותו בשמן זית, ביאר בדברי זאב (ח"ו ב ד"ה מה שנוהגין) שטעם המנהג הוא משום שהזית קשה לשכחה והשמן מועיל לזכרון כמבואר בגמרא, ולכן אוכלים שניהם יחד, שמה שיגרום הזית לשכוח יגרום השמן לזכור.

והנה כתיב בפרשת ויחי (בראשית מט כ) 'מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך', ופירש רש"י 'מאשר שמנה לחמו', מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן, שיהיו זיתים מרובים בחלקו והוא מושך שמן כמעין. וביאר כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מהר"א זי"ע מבעלזא מהו כפל הלשון זיתים מרובים ומושך שמן, הרי אם יש הרבה שמן הרי שיש זיתים מרובים. וביאר שאע"פ שיהיו זיתים מרובים הגורמים לשכחה, לעומת זה יהיה מושך שמן כמעין והשמן יבטל השכחה.

ז. שתיית מי רחיצה

א. מי רחיצה

שאלה: האם מותר לשתות מים שנשארו מן הרחיצה.

תשובה: השותה מים של שיורי רחיצה - משכח לימודו. והיינו מה שנותר מהמים שהשתמש בהם ממש, אבל המים הנותרים ממה שהכין

ציון המצוינות

ובשו"ת בצל החכמה (בקובץ כרם שלמה שנה טז קונטרס א) כתב, דגם אם נאמר דהרגיל בזיתים הכוונה לב' פעמים, מכל מקום היינו דוקא כשאוכלם זה אחר זה בשתי סעודות או בשני ימים, אבל אם אכל זיתים היום, ובסעודות שלמחר לא אכל, ושוב אכל למחר, לא מקרי רגיל, דצריכות שתי האכילות להיות סמוכות זה לזה, ומסתבר דכל שהפסיק ביניהם יום אחד וסעודה אחת, לא מקרי רגיל. ואף אם נאמר דהפסק סעודה אחת לא חשובה, מ"מ בהפסקת שתי סעודות ודאי חשובה הפסקה, שהרי עד שלא התרגל בזיתים ע"י ב' אכילות התרגל ביניהן שלא לאכול על ידי ב' הפסקות.

וחידוש דין איתא במור וקציעה (סימן ק"ע) שכתב שלא נאמרו דברי הגמרא שהזית משכח, אלא באוכלן לחין חזין וקובע סעודתו עליהן, מה שאין כן באלו הכבושין שאין אוכלין אותן אלא לקינוח, ע"כ. משמע דהאיסור לאכילת זיתים הוא דוקא בקובע סעודתו עליהם.

הזכירה שבשמן זית פועל דוקא ברגילות, וכן הכח שכחה שבזיתים פועל גם כן דוקא על ידי רגילות, אבל האוכל רק באקראי ליכא חשש שכחה, היינו שאינו אוכל כסדר סעודה אחר סעודה זיתים אלא בדילוג, שלא יבוא לשם 'רגיל', עכ"ל.

כתב בהנהגות ופסקים (להגרי"ח זוננפלד, דברים הקשים ללימוד ושכחה): אין האוכל זיתים משכח תלמודו אלא אם כן רגיל בהם כדמשמע מלשון הגמ'.

ומהו שיעור "הרגיל" - בספר מים חיים (או"ח סי' ק"צ) כתב דלאוכלם לפרקים ואפילו בכל יום ולאכול מהם מעט ובתוך הסעודה כמנהג העולם, ודאי לא יביאו לידי שכחה.

ויותר מזה כתב בזכר עשה (פרק ו' סעי' קכ"ד) ששיעור הרגיל הוא שממלא כריסו מהם, ואם אוכל מהם מעט אפילו בכל יום לית לן בה.